

بررسی انواع درون‌مایه‌ها در ترانه و تصنیف

محمد امین محمدپور^۱، علی اصغر بابا صفری^۲، غلامرضا ستوده^۳

۱. دانشجوی دکتری گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد سیرجان، دانشگاه آزاد اسلامی، سیرجان، ایران
۲. دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول)*
۳. استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

نویسنده مسئول: Babasafarri44@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۲۵ / تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۵/۲۰

چکیده

درون‌مایه‌های گوناگون ترانه با توجه به گستردگی مخاطبان، تأثیری انکارناپذیر بر ذهن و دانش ادبی عامه مردم دارند و این درون‌مایه‌ها به سبب گنجایش زیادی که برای طرح مضمون‌های گوناگون دارند، امروزه کارکردهایی مانند اطلاع‌رسانی، آموزش و تبلیغ نیز پیدا کرده‌اند. این مقاله با هدف بازنمایی درون‌مایه‌های به کار رفته در ترانه‌ها و با مطالعه منابع اصلی و تجزیه و تحلیل داده‌ها انجام شده است و درون‌مایه‌های ترانه و تصنیف از نظر کاربرد و محتوا طبقه‌بندی شده‌اند. تصنیف و موسیقی ایرانی، یکی از برجسته‌ترین عناصر شکل‌دهنده فرهنگ معاصر است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که انواع ترانه از نظر درون‌مایه در دوازده بخش که شامل درون‌مایه‌های عاشقانه، شادی، کودکانه، سوگ، کار، عرفانی، دینی، آداب و رسم‌ها، سیاسی، سرگرمی، تبلیغاتی و ورزشی هستند، دسته‌بندی می‌شوند. درون‌مایه عاشقانه در ترانه‌ها بیشترین پرداخت را دارد و ترانه‌هایی با درون‌مایه سرگرمی به نسبت درون‌مایه‌های دیگر اندک هستند. در ترانه‌های نوین معاصر درون‌مایه‌های جدید تبلیغاتی و ورزشی وجود دارند که تا پیش از آن نمود نداشته‌اند و در همین دوره به خاطر صنعتی شدن سرودن ترانه‌های کار کمتر شده است.

کلیدواژه: انواع ترانه، درون‌مایه، طبقه‌بندی، ترانه، تصنیف.

۱- مقدمه

تصنیف و موسیقی ایرانی، یکی از برجسته‌ترین عناصر شکل‌دهنده فرهنگ معاصر است. ترانه‌ها و تصنیف‌ها جزئی از ادبیات عامه شمرده می‌شوند. شعر و موسیقی و در پی آن انواع ترانه و سرود، از قدیم مورد توجه بوده است اما با وجود گستردگی مخاطبان ترانه و تأثیرگذاری انکارناپذیر آن بر ذهن و دانش ادبی عامه مردم به صورت جدی و در قالب پژوهش علمی کمتر به آن پرداخته شده است. در پژوهش‌های انجام شده نیز به طور عمده آن را از زاویه موسیقایی بررسی کرده‌اند و در آثار انتشار یافته نیز بیشتر فقط ترانه‌ها گردآوری شده‌اند و تا کنون به طور فراگیر به انواع درون‌مایه‌های ترانه‌نویسی و طبقه‌بندی آن‌ها پرداخته نشده است. در ترانه‌ها و تصنیف‌ها درون‌مایه‌های گسترده‌ای به کار گرفته می‌شوند و به خاطر همین گستردگی درون‌مایه‌ها، گستره مخاطبان ترانه بیش از گونه‌های دیگر هنری است. پژوهش در این موضوع می‌تواند سبب شناخت هر چه بهتر ترانه و درون‌مایه‌های آن باشد. نخست بر مبنای بررسی و تحلیل محتوا به مبانی پژوهش می‌پردازیم و سپس انواع درون‌مایه‌های ترانه و تصنیف طبقه‌بندی می‌شوند.

۲- فرضیه پژوهش

درون‌مایه‌های ترانه‌ها و تصنیف‌ها در بخش‌های درون‌مایه‌های عاشقانه، شادی، کودکانه، سوگ، کار، عرفانی، دینی و... دسته‌بندی می‌شوند.

۳- سوال‌های پژوهش

۱. انواع ترانه از آغاز تا امروز چه درون‌مایه‌هایی داشته است؟
۲. در ترانه‌های سنتی و ترانه‌های نوین معاصر چه درون‌مایه‌های جدیدی وجود دارد که تا پیش از آن نمود نداشته است؟

۴- پیشینه پژوهش

در پرتو تالیف‌های چند نویسنده، پژوهش‌هایی درباره ترانه‌سرایی منتشر شده است. محمد احمد پناهی در کتاب «سیری در ترانه‌های ملی ایران» به بررسی ترانه‌های محلی ایران می‌پردازد. او مختصری به درون‌مایه‌هایی مانند ترانه‌های کار و ترانه‌های سوگ و ترانه‌های سرور در ترانه‌های محلی پرداخته است ولی این اشاره‌های کوتاه نمی‌تواند گوناگونی درون‌مایه‌های ترانه‌های محلی را توضیح دهد. ایرج دیهیمی در کتاب «عالیجناب مهربان ترانه»، به ترانه در دوره معاصر تا وقوع انقلاب پرداخته است. اسماعیل پسندیده کیش (۱۳۸۸) در پایان‌نامه «پژوهشی در تصاویر و مضامین ترانه و ترانه‌سرایی معاصر فارسی» به بازتاب مضمون‌های اجتماعی و سیاسی در سروده‌ها اشاره می‌کند. نگین مرزی (۱۳۸۹) در پایان‌نامه «روند شکل‌گیری و تحول مضامین سیاسی و اجتماعی در ترانه‌های ایرانی از انقلاب مشروطه تا انقلاب»، تلاش کرده است تا روند شکل‌گیری و تحول مضمون‌های سیاسی و اجتماعی را دنبال کند. فائقه عبداللهیان در پایان‌نامه (۱۳۹۰) «بررسی سیر تحول ترانه‌سرایی در ایران پس از انقلاب»، به وقوع انقلاب در سال ۱۳۵۷ و پیدایش دگرگونی‌های فرهنگی و سیاسی کشور و امکان استفاده از امکان‌های صوتی و تصویری فراگیر و نیز اقبال عمومی به موسیقی و ترانه در دهه هفتاد می‌پردازد. هر کدام از این پژوهش‌ها نگاهی به جنبه‌ای از ترانه‌ها داشته‌اند و تا کنون به طور ویژه به درون‌مایه‌های در بخش‌های گوناگون و طبقه‌بندی آن‌ها پرداخته نشده است.

۵- روش تحقیق

روش گردآوری داده‌ها، اسنادی و کتابخانه‌ای و ابزار گردآوری داده‌ها، فیش‌برداری است. موضوع پژوهش به صورت توصیف و تحلیل فرم و زبان و محتوا بررسی شده است. تدوین و گردآوری این پژوهش نیاز به مطالعه و بررسی دقیق و جامعی داشت، بنا بر این لازم بود منبع‌های زیادی در دسترس قرار گیرد. اغلب کتاب‌هایی که تاکنون در این مورد گردآوری شده بود مورد مطالعه قرار گرفت. این کار از طریق بررسی ترانه‌های مکتوب صورت خواهد پذیرفت.

۶- مبانی تحقیق

۱.۶. درون‌مایه

اصطلاح «درون‌مایه» تشکیل شده از درون به معنی داخل و میان، به اضافه مایه به معنی اصل هر چیز، مصدر و اساس و در مجموع به معنی اصل درونی هر چیزی است. مضمون نیز در لغت به معنی در میان گرفته شده و آنچه از کلام و عبارت مفهوم شود، می‌باشد. در اصطلاح ادبیات، درون‌مایه و مضمون عبارت از فکر اصلی و مسلط در هر اثری است. درون‌مایه با موضوع اثر تفاوت دارد. موضوع اندیشه کلی است که زیر بنای شعر قرار می‌گیرد و درون‌مایه از آن به دست می‌آید. «درون‌مایه، اندیشه اصلی و پیام پدیدآورنده اثر است. درون‌مایه هر اثری جهت فکری و ادراکی نویسنده‌اش را نشان می‌دهد.» (داد، ۱۳۹۰: ۲۱۹ و ۲۲۰)

۲.۶. ترانه و تصنیف

ترانه از واژه «تر» در لغت به معنای خُرد، تر و تازه و جوان خوش چهره، از ریشه اوستایی تَنورَوَنَه، اصطلاحی عام بوده است که بر انواع قالب‌های شعری ملحون یا همراه موسیقی به ویژه فهلویات، دو بیتی، رباعی و تصنیف گفته می‌شده است. (رک. شمیسا، ۱۳۸۶: ۱۴ - ۱۶) ادبیات منظوم عامه و بومی سروده‌های منطقه‌های مختلف ایران و کشورهای فارسی زبان گنجینه بزرگی است که حافظان آن مردم عادی و به ویژه آوازخوانان و نوازندگان منطقه‌های مختلف هستند که در هر جا به نامی خواننده می‌شوند و روش‌های اجرایی ویژه‌ای دارند. عامه سروده‌ها بخشی از ادبیات شفاهی و شامل ترانه‌هایی است که به مناسبت‌های آیینی، ملی و مذهبی میان مردم رایج است و شاعران گمنام محلی با ذوق روستاییشان می‌سرایند. این ترانه‌ها به شیوه‌ای گویا و زنده بیانگر احساس‌ها، عاطفه‌ها، دردها و عقاید مردم هستند. هر ملتی با زمزمه ترانه‌ها بالیده و در اوج و فرود و کشمکش‌های زندگی به کمک این ترانه‌ها باری از سختی‌ها را از دوش خود و دیگران برداشته‌اند. این ترانه‌ها، همواره آرامش‌بخش دردها و رنج‌های ناشی از کار و تلاش زندگی فردی و گروهی انسان‌ها بوده است. همراه کردن موسیقی با ترانه‌ها سبب شده است که این ترانه‌ها فراگیر شده و بر سر زبان‌ها بیفتند.

۷- انواع درون‌مایه‌های ترانه و تصنیف

سابقه تقسیم‌بندی درون‌مایه ترانه به دوره هخامنشیان باز می‌گردد که ترانه‌ها در سه دسته سرودهای آیینی، بزمی و رزمی و حماسی جای داده شده بود. از دوره صفوی نیز تصنیف‌ها را با توجه به مفهوم‌های کلام آن به بزمی، رزمی، انقلابی، انتقادی، سیاسی و... تقسیم کرده‌اند. (رک. بدیعی، ۱۳۵۴: ۳۱ و ۳۲) در این بخش انواع درون‌مایه‌های ترانه را برای بررسی در دوازده بخش ترانه‌های عاشقانه، شادی، کودکانه، سوگ، کار، عرفانی، دینی، سیاسی، آداب و رسوم، سرگرمی، تبلیغی و ورزشی دسته‌بندی کرده‌ایم.

۱.۷. ترانه‌های عاشقانه

ترانه‌های عاشقانه از بهترین و زیباترین پدیده‌های هنری موسیقی هستند. عشق به تعبیری نوع مهمی از همبستگی یعنی یک ما است و به بیان دیگر «وابستگی خاطر شدید در اهمیت دادن به معشوق است» (هلم، ۱۳۹۴: ۲۱) و عشق ورزیدن «هنری که در آن احساس و سنت با هم آمیخته می‌شود» (مختاری، ۱۳۷۸: ۹۲) ترانه‌های عاشقانه در بخش‌های دو بیتی‌های عاشقانه، بومی‌سروده‌های عاشقانه و تصنیف‌های عاشقانه جای می‌گیرند و «مشهورترین ترانه‌های سروده شده در نیم قرن اخیر نیز تصنیف‌های عاشقانه بوده است.» (فاضل، ۱۳۷۷: ۷۰) عشق مضمون اصلی برای سراینده‌گان همه گویش‌ها است و اثر بخشی این ترانه‌ها به سبب عشق پاک و بی‌آلایشی است که در آن‌ها موج می‌زند. غم فراق و فریاد و گلایه از هجرت و جدایی نیز در آن‌ها بازتاب دارند.

کسی که با کسی دل داد و دل بست
به آسونی نمی‌تونه کشه دست
اگر آمد شدن را ره ببندند
همون راه محبت کی توان بست
(کوهی کرمانی، ۱۳۴۵: ۲۱۲)

در دوره معاصر درون‌مایه عشق در ترانه‌ها بیشتر روایتگر عشقی دو سویه است. نمونه‌ای از این گونه در ترانه معاصر، ترانه «سقف» از ایرج جنتی عطایی و با صدای فرهاد مهرداد است:

تو فکر یک سقفم، یک سقف بی‌روزن
یک سقف پابرجا، محکم‌تر از آهن
سقفی که تن پوش هراس ما باشه
تو سردی شب‌ها لباس ما باشه
سقفی اندازه قلب من و تو
واسه لمس تپش دلواپسی
برای شرم لطیف آینه‌ها
واسه پیچیدن بوی اطلسی
(گلروبی، ۱۳۸۴: ۶۸)

۲.۷. ترانه‌های شادی

شادی از درون‌مایه‌هایی اصلی در ترانه‌های ایران است. در پیوند با موسیقی و ترانه، در بخش‌های گوناگون شاهنامه به روشنی نشان داده شده است که ملت ایران «از هر فرصتی برای جشن و سرور و شادمانی استفاده می‌کنند و به سرعت مجلسی آراسته می‌شود که ساز و موسیقی و ترانه و رامشگر و چامه سرا جزء جدانشدنی آن‌ها است.» (راهگانی، ۱۳۷۷: ۶۶) نگاهی گذرا به ادبیات عامیانه ناحیه‌های مختلف ایران نشان می‌دهد که گونه‌های ترانه‌های شادی، همراه با موسیقی هستند و آن‌ها را در رسم‌های مختلف شادی و سرور می‌خوانند. این ترانه‌ها به بخش‌های ترانه‌های شادی، عروسی، مجلس‌های شادی، ضربی، رقص و روحی تقسیم می‌شوند و آن‌ها را اغلب با سازهای موسیقی مانند دف، دایره و تنبک و... می‌نوازند. تلاش برای زیستن شاد همراه با نوع دوستی و کمک به دیگران در ترانه‌های سرور نمود دارد. برای نمونه در خراسان ترانه زیر در شب جشن عروسی خوانده می‌شود:

امشب چه شبی است، شب مراد است امشب
این خانه پر از شمع و چراغ است امشب
ای صبح تو مدم که وقت ناز است امشب
بادا بادا بادا، ایشالا مبارک بادا

عروسی شاهانه، ایشالا مبارکش باد

جشن بزرگانه، ایشالا مبارکش باد

(شکور زاده، ۱۳۶۹: ۸۴)

۳.۷. ترانه‌های کودکانه

هر ترانه‌ای که کودک به خواندن و شنیدن آن عشق بورزد و موجب افزایش ذوق و سطح آگاهی او شود ترانه کودک است. در ترانه‌های کودکانه زیبایی و دل‌نشینی ترانه‌ها تا حدود زیادی مدیون وزن‌های زنده و جذاب و صمیمی آن‌ها است. چندانکه در بسیاری از این ترانه‌ها، «تنها وزن و قافیه است که اهمیت دارد و مضمون شعر مهمل و بی معنی است.» (وحیدیان کامیار، ۱۳۵۷: ۱۰) کودکانه‌ها در بخش‌های لالایی‌ها، ترانه‌های نوازشی، ترانه‌های قصه‌گونه و ترانه‌های بازی دسته‌بندی می‌شوند. این ترانه‌ها که نماینده روح پاک و آرزومند مادران شهری و روستایی است، نقش مهمی در نهادینه کردن ارزش‌ها و باورها دارند زیرا در آن‌ها از مطلوب‌هایی سخن گفته می‌شود که کودکان باید بیاموزند و نخستین واژگانی هستند که کودکان با آن‌ها آشنا می‌شوند. لالایی‌ها یکی از غنی‌ترین بخش‌های فرهنگ معنوی جامعه به حساب می‌آیند و نقش فراوانی در اجتماعی کردن افراد جامعه دارند و نیز نخستین آموزه‌های فرهنگی هستند که مادران به فرزندان منتقل می‌کنند. ترانه زیر نمونه‌ای از لالایی در تهران است:

«لالایت می‌کنم با دس پیری

که دس مادر پیری بگیری

لالاییت می‌کنم، خوابت نمی‌یاد

بزرگت می‌کنم، یادت نمی‌یاد» (هدایت، ۱۳۷۹: ۴۰۵)

ترانه‌های نوازشی جای انتقال ایثار و محبت، مهربانی، شادی قلب و روح و نوازش دهنده کودک‌اند. «ترانه‌های کودکانه، به اندازه‌ای با روحیه و زندگی بچه متناسب است که همیشه نو و تازه مانده و چیز دیگری نتوانسته است جانشین آن‌ها بشود.» (هدایت، ۱۳۱۰: ۱) کودکان در سال‌های مختلف رشد خواهان قصه‌های گوناگون هستند. کودکان خردسال و دبستان ندیده، بیشتر به قصه‌هایی راغب‌اند که جنبه متل و ترانه در آن‌ها قوی‌تر از روایت واقعه و معنی نهفته در آن‌ها باشد. در ترانه‌های بازی، ترکیب دو طرف بازی کننده در بیشتر بازی‌هایی که حالت گروهی دارد با انتخاب عضوها مشخص می‌شود. در برخی بازی‌ها، لفظ‌های موزونی به کار می‌برند که نمونه‌هایی از آن در تهران و برخی شهرها شهرت ویژه‌ای دارند:

«تپ تپ خمیر

شیشه پر پنیر

پرده حصیر

توتک فطیر

دس کی بالاس»

(هدایت، ۱۳۱۰: ۱۸)

۴.۷. ترانه‌های سوگ

سوگ به معنای غم و گریه و زاری بر مرده و بیان خوبی‌های اوست و سوگ‌سروده به معنای «نوعی شعر یا سخنانی است که در ستایش مرده گفته یا سروده شود و غم‌زدگان را به صبر و آرامش برساند.» (موتمن، ۱۳۶۴: ۴۴) مرگ و مردن رازناک‌ترین مسئله زندگی انسان‌هاست، این که انسان پس از مرگ به کجا می‌رود و چه سرانجامی دارد بر هیچ کس آشکار نیست. اندوه فراوان که به سبب از دست دادن عزیزان است، وجود انسان را می‌سوزاند و از هیچ چیز و هیچ کس کاری ساخته نیست. این کمبود عاطفی سبب سوگواری می‌شود. از دست دادن عزیزان و دل‌گرفتی‌های گاه و بی‌گاه از نبودن آن عزیزان، برای انسان ناراحتی و اندوه می‌آورد که نوعی افسردگی است و بیشتر از آن به عنوان حالت‌های غم و اندوه یاد می‌شود. از آن جا که سوگواری‌ها و حمایت اجتماعی و عاطفی و توجه مردم، فشار روانی را تحمل پذیرتر می‌کند، ترانه‌های سوگ با روایت غم‌غربت و اندوه دوری و نجوای دل‌غم‌زده در

قالب مرثیه و سوگواره برای آرامش خاطر بازماندگانی که عزیزی را از دست داده‌اند، به طور معمول با هم‌نوایی بانوان در سوگ عزیزان و وابستگان در مجلس ترحیم یا بر مزار آنان با آوازی غم‌ناک اجرا می‌شود و شامل تمام سوگ سرودهایی می‌شود که مردم در رسم‌های آیینی یا درگذشت نزدیکان یا مرگ قهرمانان و بزرگان قوم یا سوگ‌های دینی و مذهبی در بزرگداشت و یادبود بزرگان و دینی و مذهبی می‌خوانند. نمونه زیر یکی از ترانه‌هایی است که در بیرجند، نزدیکان برای بیان همدردی با صاحبان عزا می‌خوانند:

شما را در عزا پرسیم که چونید
به غم‌ها مبتلا پرسیم که چونید

به غم‌های شما ما هم شریکیم
به تقدیر خدا پرسیم که چونید

(ذوالفقاری، ۱۳۹۵: ۱۳۲)

۵.۷. ترانه‌های کار

کار یکی از درون‌مایه‌های ترانه‌های ماست. شعر و کار از زمان آغاز حیات بشری با یکدیگر به وجود آمده و بالیده‌اند. « اهل فلسفه هنر را تقلیدی از زندگی و طبیعت دانسته‌اند. هنرهای مختلف از نظر ارسطو روش‌های مختلف تقلید هستند. » (ژیلسون، ۱۳۸۶: ۱۱۱) هر جا کار هست، ترانه هم هست و اگر کار گروهی باشد، ترانه‌ها بیشتر خواهد بود. تحلیل محتوایی ترانه‌های کار ما را با نیازهای روحی و اجتماعی مردم آشنا می‌کند. شناخت انسان‌ها در گرو شناخت روحیه‌های آن‌ها است و با بررسی ادبیات هر منطقه می‌توان به روحیه افراد آن پی برد. ترانه‌هایی که در کارهای مختلف می‌خوانده‌اند و کلام بیش تر این ترانه‌ها آمیخته با موسیقی و هم‌خوانی است. این ترانه‌ها به بخش‌های برزگری، چوپانی، شالی‌کاری، باغبانی، صیادی و... تقسیم می‌شوند. زبان ترانه‌های کار ساده و به طور معمول همراه با نام بردن از ابزار کار است، مفهوم‌هایی مانند شادی و امید به وصال و عشق بین مردان و زنان در آن‌ها وجود دارند. « هر منطقه متناسب با اوضاع و احوال جغرافیای خویش، دارای فولکلور خاصی است که آدمی بوی خاک، بوی گل و گیاه آن را از خلال فولکلورش استشمام می‌کند و صدای جانورانش را می‌شنود. » (همایونی، ۱۳۵۶: ۹۱ و ۹۲) نمونه زیر یک ترانه برزگری در استان کهگیلویه و بویر احمد است:

قره قره کموتره، رنگ رنگ داسه
کایل جمع و ابیتون که گندم خلاصه

برگردان: نغمه‌های کبوتر و صدای داس برزگران به گوش می‌رسد. ای برادران! برای درو کردن گندم جمع شوید. « (جمالیان زاده و رضایی، ۱۳۹۶: ۸۱)

این گونه آواها فضای کار را از یکنواختی و خشکی رها می‌سازند، خستگی و رنج توان فرسای کار را تسکین می‌دهند و نیروی تلاش، حرکت، شوق و امید را در درون زنان و مردان خسته از کار تقویت می‌کنند. این ترانه‌ها در انتقال فرهنگ‌ها، باورها، ارزش‌ها و هنجارها از نسلی به نسل دیگر نقش مهمی دارند. برای نمونه در بوشهر ترانه ماهی‌گیری را فردی خوش صدا در زمان صید کردن ماهی و میگو یا کشیدن تور از آب دریا این ترانه‌ها را که بیشتر هم دارای مضمون‌های مذهبی بوده می‌خوانده است و دیگران هم زمان با کار خود، مناسب با ریتم صدای او و پاسخ خود، کار گروهیشان را انجام می‌دادند. در نمونه زیر تکرار واژه « هله »، شور حرکت و هیجان کار کردن را به وجود می‌آورد:

« هله ها و یا الله، هله مال

هله یا محمد، هله مال

محمد رسول، هله مال

هله یا علی جان، هله مال

والله جانم فدایش، هله مال

قربون نامش، هله مال

ها و یا الله، هله مال و... « (رستمی و ریاحی، ۱۳۹۸: ۱۵۳)

۶.۷. ترانه‌های عرفانی

در ترانه‌های عرفانی با توجه به ریشه باستانی و عامیانه ترانه‌ها، قدیمی‌ترین شعرهای فارسی یافته شده است. عرفان یکی از عمیق‌ترین مکتب‌های فکری است که توانسته در ترانه ما بازتاب داده شود و در سروده‌های زرتشت در «گات‌ها» به عنوان نخستین نموده‌های روحیه ایرانی ثبت شده است. هر چند از ادبیات ایرانی دوره میانه، شعرهای زیادی بر جای نمانده است، «سرودهای مانوی بخش عمده‌ای از اشعار ایران پیش از اسلام (دوره میانه) را تشکیل می‌دهد.» (تفضلی: ۱۳۷۶: ۳۴۸) بعد از دوره‌ای فاصله پس از ورود اسلام به ایران، ترانه‌ها و نواهایی عرفانی را سالکان طریق معرفت و حلقه‌ها و خانقاه‌های درویشی در مجلس‌های سماع خود می‌خوانده‌اند و هنوز هم می‌خوانند و کلام بیش تر این ترانه‌ها از مثنوی و دیوان شمس مولانا و یا شاعران دیگر برگزیده شده است. صوفیان در مجلس‌های سماع خود دو بیتی و رباعی را با موسیقی می‌خوانده‌اند. به کارگیری زبان ساده و همه فهم ویژگی اساسی ترانه‌های عرفانی است. عارفان واژه‌هایی را که برای بیان مقصودشان مناسب می‌یافتند از حد سطح گذرانیده و معانی والا به آن‌ها بخشیده‌اند. محتوای عرفانی شامل اعمال و احوال قلبی و باطنی مانند عشق، کشف و شهود و طی مقامات و منازل سلوکی برای وصول به کمال نهایی است که هدف و غایت آن عبارت از کمال توحید است. سازندگان و اجرا کنندگان ترانه‌ها و تصنیف‌های عرفانی، تصنیف‌خوان، عاشیق، سوزخوان و بیت خوان نامیده می‌شوند. زبان ترانه‌های عرفانی کیفیتی تعلیمی و آگاهانه و صمیمی دارد. مفهوم‌هایی مانند عشق و دلدادگی، نوع دوستی، کمک به دیگران و به طور کلی تلاش برای زندگی عاشقانه و به دور از هرگونه پلیدی و بی صداقتی، دروغ، کینه و دشمنی در ترانه‌های عرفانی فراوان هستند. تصنیف «بهشت یاد» نمونه یک تصنیف عرفانی از قیصر امین پور با آهنگ‌سازی عباس خوشدل و صدای علیرضا افتخاری است:

ای نامت از دل و جان در همه جا به صد زبان جاری / عصر پاک نفست سبز و رها در آسمان جاری

تو نسیم خوش نفسی من کویر خار و خشم / گر به فریادم نرسی همچو مرغی در قفسم...
(افتخاری، ۱۳۷۵)

۷.۷. ترانه‌های دینی

از دیرباز پیوندی ناگسستنی میان نوشته‌های دینی و ادبیات برقرار بوده است. اغلب نوشته‌هایی که از ایران پیش از اسلام به دست ما رسیده، دینی هستند. بعد از اسلام، شعر و موسیقی بنا به دلیل‌های گوناگون، فاصله می‌گیرند. یکی از این دلیل‌ها می‌تواند از بین رفتن دربارها باشد که از پشتیبانان موسیقی بودند و حاکمان وقت که نظر خوشایندی درباره موسیقی نداشتند. (شفیعی، ۱۳۸۸: ۵۷۴) در دوره‌ای که اهل موسیقی به کناره رانده شده بودند و موسیقی خلاف شرع شمرده می‌شد و از رونق و اعتبار افتاده بود برپا داشتن رسم‌های عزاداری مانند راه انداختن دسته‌ها و خواندن روضه و نوحه، جلوه‌گاه لحن‌ها و نغمه‌های موسیقی شد و شعر و موسیقی در این رسم‌ها نقش موثری داشت. محتوای ترانه‌ها و تصنیف‌های دینی شامل نیایش، ذکر خوانی، مناسک دینی، مدح و منقبت بزرگان دین، مولودی و سوگواری با درون‌مایه‌های ولایت، عدالت، ظلم ستیزی، آزادی خواهی، ایثار، جنگ و شهادت است. سازندگان و اجرا کنندگان ترانه‌ها و تصنیف‌های دینی، درویش، چاووش‌خوان، تعزیه‌خوان و نوحه‌خوان هستند. برای نمونه «در غروب روز عاشورا در بوشهر مردم از مسجدها و حسینیه‌ها به صورت گروهی در کوچه‌های شهر به راه می‌افتند و نوحه زیر را می‌خوانند:

امشب شب شام غریبان است / امشب شب شام غریبان است

امشب به صحرا بی کفن جسم شهیدان است / امشب به صحرا بی کفن جسم شهیدان است

امشب نوای کودکان بر بام کیهان است / امشب نوای کودکان بر بام کیهان است

(منصوری و همکاران، ۱۳۹۷: ۲۱۴)

در دوره جنگ، ترانه‌های دینی با مضمون‌های رجزهای حماسی، شهید و شهادت، جانبازان و اسیران، دل‌تنگی و حسرت، اعتراض، فتح و پیروزی و وطن، گاه با مضمون‌های عاشورایی و عرفانی نیز همراه می‌شدند. تصنیف «کاروان شهید» که در سال‌های جنگ با حال و هوای جبهه ساخته شده و سرشار از احساس‌های وطن دوستانه و نکوداشت و تقدیس مقام شهید است، از این نمونه‌ها است. شعر و آهنگ این تصنیف از شهرام ناظری است و با صدا و لحن گیرا و مؤثر او اجرا شده است.

می‌گذرد	کاروان	بوی	گل	ارغوان
قافله	آن	سرو	شهید	جوان...
	سالار			(محمدی، ۱۳۹۹: ۱۰)

۸.۷. ترانه‌های سیاسی

از میان جلوه‌های گوناگون پایداری در فرهنگ مردم، گونه‌ای از شعر عامه که در حرکت‌های سیاسی و اجتماعی و رخداد‌های ویژه تاریخی از میان انبوه توده مردم پدید آمده است ارزش ویژه‌ای دارد. ترانه معترض در ایران دارای قدمتی به اندازه تاریخ ترانه است. منظومه یادگار زیران بن‌مایه حماسی و ملی دارد. در منظومه‌های مانی سخن از طبیعت، نور، درخت، خلقت، جهان مادی، ظهور اهریمن و بنای آسمان‌ها است که بافت فلسفی پندارهای عوام از آن‌ها تاثیر می‌گیرد. در شعرهایی که پس از سلطه عرب‌ها بر ایران و در نوشته‌های فارسی پس از اسلام آمده، زمینه‌های بحث بیشتر است. ترانه‌های سیاسی به دور از پیچیدگی برای درک پیام‌ها، با استفاده از زمینه جذب‌کننده موسیقی می‌توانند موثرترین پیام‌رسان هنری برای اجتماع باشند. از طرفی کار این تصنیف‌های عامیانه از آن جهت که تا یک حادثه قابل توجهی در اجتماع رخ داده بی‌درنگ سرایندگانی گمنام تصنیف‌هایی را از روی ذوق برای آن سروده‌اند اهمیت دارد که این روند نیز تا امروز ادامه دارد. در این ترانه‌ها دادخواهی و مبارزه با ظلم و ستم نمود دارد. ترانه‌های سیاسی در دو بخش ترانه‌های محلی سیاسی و اجتماعی، شامل ترانه‌های محلی انتقادی و شرح رشادت‌های مبارزان سیاسی و ترانه‌های سیاسی معاصر، شامل سرودهای سازمان‌های سیاسی دسته‌بندی می‌شوند. این ترانه‌ها که در میان مردم پدید آمده و نگاه‌داری شده‌اند، نشان‌دهنده مبارزات مردم‌اند. اگر چه از برخی از این ترانه‌ها، تنها اشاره‌ای یا تک بیتی یا چند بیتی باقی مانده است اما همین اندازه نیز دلیل بر ارزشی برای نشان دادن شیوه‌های مبارزه مردم با ابزار شعر و ترانه است. برای نمونه در حکومت فرهاد میرزا معتمد الدوله در فارس، اهالی فارس از سخت‌گیری‌های او آزرده شدند و هنگامی که برکنار و به تهران خوانده شد، برای او تصنیفی ساختند:

شیراز به این خرمی هوا به این پر نمی
شازده چرا درهمی؟...
(آرین‌پور، ۱۳۷۲: ۱۵۵ و ۱۵۶)

این ترانه‌ها به دو صورت کلی آفریده و پراکنده می‌شوند، گاه سراینده‌ای با نام و نشان و معلوم آن‌ها را می‌سراید و یا گوینده‌ای گمنام و ناشناس و در هر دو صورت به سبب رویدادی سیاسی و اجتماعی یا بر آمدن و فرو شدن چهره‌ای مشخص ساخته می‌شوند. برای نمونه تصنیف « میهن، ای میهن » از ابوالقاسم لاهوتی را محمد رضا شجریان با آهنگ جلیل‌اندلیبی به زیبایی اجرا کرده است:

تنیده یاد تو، در تار و پودم، میهن، ای میهن
بود لب‌ریز از عشقت، وجودم، میهن، ای میهن
تو بودم کردی از نابودی و با مهر پروردی
فدای نام تو، بود و نبودم، میهن، ای میهن...
(دیپه‌می، ۱۳۹۵: ۲۷۷ و ۲۷۸)

۹.۷. ترانه‌های آداب و رسوم

ترانه‌های آداب و رسوم در سه بخش ترانه‌های عامیانه شهری، ترانه‌های رسم‌های ملی مانند جشن نوروز و چهارشنبه سوری، ترانه‌های رسم‌های محلی مانند فال‌گیری، زار و... دسته‌بندی می‌شوند. « فرهنگ مردم هر ملتی در حکم زندگی‌نامه و شرح احوال و سیرت‌های توده عوام آن ملت و عامل اصلی و شاخص خصلت‌ها و تصویر آداب و عادات آن قوم و روشنگر سوابق تاریخی و نشان‌دهنده دگرگونی فکری و تکامل اجتماعی مردم عوام آن کشور است. » (انجوی شیرازی، ۱۳۷۱: ۱۰۱) ترانه‌های عامیانه شهری غیر از لطف و زیبایی که از نظر طنز و فکاهه دارند، دارای ارزش بسیار زیادی از دیدگاه پند و مثل و حکم هستند؛ چرا که مثل، فشرده و چکیده قرن‌ها تجربه جمعی یک ملت است که در محاوره‌های عادی، پایه‌ای برای دلیل آوردن قرار می‌گیرند.

برای نمونه:

از آن نترس که های هو دارد
از آن بترس که سر به تو دارد
(دهخدا، ۱۳۵۴، ج ۴: ۱۶۰)

ترانه‌های رسم‌های ملی در سطح گسترده و عمومی رواج دارند. مردم ایران سنت‌های دیرینه‌ای دارند که این سنت‌ها بزرگترین مایه دل‌خوشی و همبستگی آن‌ها در سراسر گیتی است. از نمونه‌های این رسم‌های ملی نوروز و رسم شاد و هیجان‌انگیز چهارشنبه سوری و سیزده به در است. برای نمونه ترانه نوروزخوانی زیر را در روستای آلاشت مازندران می‌خوانند:

باد	بهاران	آمده	نوروز	سلطان	آمده
گل	در	گلستان	مژده	دهید	ای
این	سال	نو	باز	آمده	مبارک
این	لاله‌زار	مبارک	باد	این	نوبهار

(احمد پناهی، ۱۳۸۳: ۳۰۲)

۱۰.۷. ترانه‌های سرگرمی

هدف این ترانه‌ها به غیر از جنبه سرگرمی، به کارگیری هوش و تقویت حافظه است و شامل مسابقه و مناظره شعری بین دو گروه و چیستان‌ها است. در برخی منطقه‌ها مناظره شعری بین دو گروه با خواندن تک بیت‌ها آن قدر ادامه می‌یابد تا یک گروه از جواب باز ماند.

ستاره	سر	زده	ما	هم	ز	دنبال	خدایا	قافله	کی	می‌کنه	بار
خدایا	قافله	یک	شو	بمانه	سفر	در	پیش	دارم	دل	ز	دنبال...

(میر نیا، ۱۳۶۹: ۱۹۴)

چیستان هم در فرهنگ عوام، ترانه‌هایی است در قالب‌های کوتاه یا بلند که مضمونی مبهم را به صورت پرسش درباره چیزی با دادن نشانی‌های آن و گفتن «چیست آن؟» بیان می‌کند تا شنونده، چیستانی را از آن دریابد. ویژگی چیستان‌ها سادگی و کوتاهی آن‌ها است. برای نمونه: چیستان (در مورد سر):

«پایین سنگ و بالا سنگ،

بالاش دو لوله تنگ،

بالاش دو شمع روشن،

بالاش کمون هندی،

بالاش سریر شاهون،

بالاش بازار ریسمون.» (هدایت، ۱۳۱۰: ۲۳)

۱۱.۷. ترانه‌های تبلیغی

تبلیغ شامل پیام‌های دیداری و گفتاری است به قصد آنکه مردم به روشی علاقه‌مند و موافق یک نوع محصول، خدمت، فکر، نظر و یا یک برند ویژه کند. «تبلیغ فرایندی پیچیده است که امروزه جزیی جدانشدنی از زندگی به حساب می‌آید. جامعه امروزی امکان ندارد که بتواند بدون تبلیغ کالاها و خدمات‌ها به کار اقتصادی خود ادامه دهد.» (اریابی: ۱۳۵۰: ۹۰) ترانه‌های تبلیغی در کمترین زمان ممکن و با کمترین تصویرها و گفتار، بیشترین تاثیر را در بیننده باقی می‌گذارند. آنچه باعث ماندگاری یک جمله تبلیغی در ذهن مخاطبان می‌شود، شیوه بیان آن است که یک جمله را از سطح عادی فراتر می‌برد و به سطح ادبی می‌رساند. بنا بر این و نیز به سبب «استفاده از فنون و صناعات ادبی، ساختار آگهی‌های تجاری بسیار به ساختار متون ادبی شبیه است.» (پاینده: ۱۳۸۵: ۱۲) در برخی از تبلیغ‌ها از ترانه‌های کوتاه استفاده می‌شود، مانند تبلیغ کوتاه «هر روز بهتر از دیروز» که از یک شرکت مخابراتی است. این گونه تبلیغ‌ها چنان چه از شعر و آهنگ درستی برخوردار باشند، بیش از سایر گونه‌های تبلیغ در یادها می‌مانند. برخی از تبلیغ‌ها از شعر و آهنگ خوبی برخوردار هستند که همین موجب برجستگی و ماندگاری آن‌ها شده است. برای نمونه در بازار سنتی رشت برای فروش رشته خشکار:

«رشته خشکاره

خیلی پر باره» (احمد پناهی، ۱۳۸۳: ۳۸۱)

۱۲.۷. ترانه‌های ورزشی

ترانه‌های ورزشی از زمانی که شاهنامه همراه با آهنگ و ریتم در زورخانه‌ها خوانده می‌شود و شور ورزشکاری و پهلوانی را در گودها سرازیر می‌سازد، اهمیت می‌یابند. سال‌ها است هر صبح رادیو ایران با شعرهای پهلوانی شاهنامه و صدای زنگ و ریتم زنده ضرب، ملت ایران را با نشاط و امید پهلوانی و اندیشه دلآوری به سر کار فرستاده است. از زمانی که در نیمه دوم دهه چهل تیم فوتبال ایران با شکست دادن اسرائیل قهرمان جام ملت‌های آسیا شد و ترانه «بچه‌ها متشکریم» در گوش جامعه ورزشی جا افتاد، خواندن آن تبدیل به رسمی شد که تا امروز به شکلی بسیار رایج‌تر با تک‌خوانی یا کر خوانی در هر رویداد ورزشی موفق ادامه دارد. در سال‌های اخیر نیز ترانه «ورزشکاران» به عنوان سروده‌ای برای موفقیت‌های ورزشی و پیروزی ماندگار شده است. این سرود را نادر مرتضی پور سروده و برای آن آهنگ ساخته و با صدای رشید وطن دوست و با گروه کر اجرا کرده است:

«ورزشکاران، دلاوران، نام‌آوران

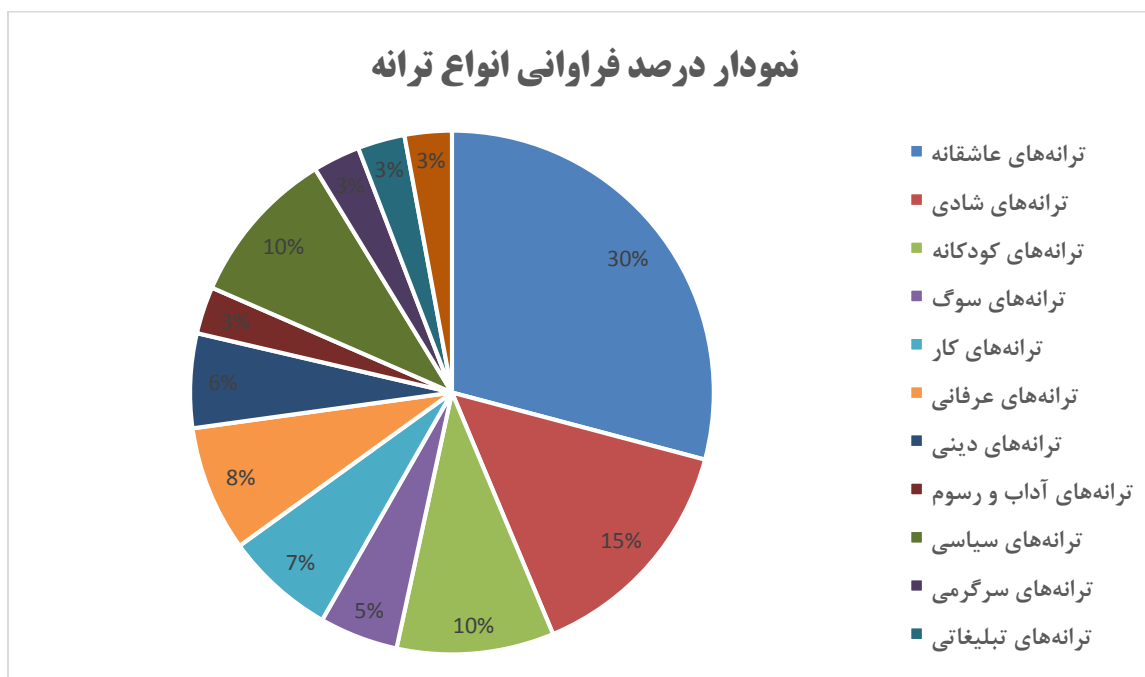
به نام یزدان پیروز باشید

سرفراز، سر بلند، چون کوه باشید.» (مرتضایی فرد، ۱۳۹۳: ۲۰)

۱۳.۷. نمودار فراوانی

با بررسی در نمونه‌های ترانه‌هایی که از بخش‌های گوناگون کشور در ده عنوان کتاب شاخص زیر گردآوری شده است، نمودار فراوانی درون‌مایه‌های زیر به دست آمد:

هزار ترانه گیل، محب الله پرچی (۱۳۸۱)؛ جاودانه‌ها، مسعود زرگر (۱۳۸۳)؛ اشعار عامیانه ایران در عصر قاجار، والناتین ژوکوفسکی (۱۳۸۲)؛ ترانه‌های روستایی خراسان، ابراهیم شکور زاده (۱۳۶۹)؛ فریادهای تربیتی، محمد قهرمان (۱۳۸۳)؛ هفتصد ترانه از ترانه‌های ملی ایران، حسین کوهی کرمانی (۱۳۴۵)؛ تصنیف‌ها و ترانه‌ها و سروده‌های ایران زمین، سعید مشکین قلم (۱۳۷۸)؛ گل‌های جاویدان و گل‌های رنگارنگ، حبیب الله نصیری‌فر (۱۳۸۲)؛ ترانه‌های نیمروز، عیسی نیکوکاری (۱۳۵۲)؛ یک هزار و چهارصد ترانه محلی، صادق همایونی (۱۳۴۸)

۸. یافته‌های پژوهش

یافته‌های پژوهش نشان می‌دهند که درون‌مایه‌های گوناگون ترانه با توجه به گستردگی مخاطبان، تأثیری انکارناپذیر بر ذهن و دانش ادبی عامه مردم دارند و به سبب گنجایش زیادی که برای طرح مضمون‌های گوناگون دارند، امروزه کارکردهایی مانند اطلاع‌رسانی، آموزش و تبلیغ نیز پیدا کرده‌اند. تصنیف و موسیقی ایرانی، یکی از برجسته‌ترین عناصر شکل‌دهنده فرهنگ معاصر هستند. انواع درون‌مایه‌های ترانه و تصنیف در دوازده بخش که شامل درون‌مایه‌های عاشقانه، شادی، کودکانه، سوگ، کار، عرفانی، دینی، آداب و رسوم، سیاسی، سرگرمی، تبلیغاتی و ورزشی هستند، دسته‌بندی می‌شوند. در این پژوهش این نتایج نیز به دست آمد که در ترانه‌سرایی، درون‌مایه عاشقانه بیشترین پرداخت را داشته است و ترانه‌هایی با درون‌مایه سرگرمی به نسبت درون‌مایه‌های دیگر اندک بوده‌اند. در ترانه‌های معاصر درون‌مایه‌های جدید تبلیغاتی و ورزشی وجود دارند که تا پیش از آن نمود نداشته‌اند و در همین دوره به خاطر صنعتی شدن، سرودن ترانه‌های کار کمتر شده است.

منابع

الف (کتاب‌ها:

۱. آراین‌پور، یحیی (۱۳۷۲)، از صبا تا نیما، چاپ پنجم، تهران: زوار.
۲. اتحاد، هوشنگ (۱۳۹۷)، چهره‌های موسیقی ایران معاصر، چاپ اول، تهران: نشر نو.
۳. اربابی، علی محمد (۱۳۵۰)، تبلیغات تجاری، چاپ اول، تهران: دانشکده علوم ارتباطات اجتماعی.
۴. انجوی شیرازی، ابوالقاسم (۱۳۷۱)، گذری و نظری در فرهنگ مردم، چاپ اول، تهران: اسپرک.
۵. بدیعی، نادره (۱۳۵۴)، تاریخچه‌ای بر ادبیات آهنگین ایران، چاپ اول، تهران: روشنفکر.
۶. پرچمی، محب‌الله (۱۳۸۱)، هزار ترانه گیل، چاپ اول، تهران: موسسه علمی فرهنگی.
۷. تفضلی، احمد (۱۳۷۶)، تاریخ ادبیات ایران پیش از اسلام، چاپ اول، تهران: سخن.
۸. داد، سیما (۱۳۹۰)، فرهنگ اصطلاحات ادبی، چاپ دوم، تهران: مروارید.
۹. دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۳۹)، امثال و حکم، جلد ۴، چاپ اول، تهران: امیرکبیر.
۱۰. دیهیمی، ایرج (۱۳۹۵)، عالیجناب مهربان ترانه، چاپ اول، تهران: نگاه.
۱۱. راهگانی، روح‌انگیز (۱۳۷۷)، تاریخ موسیقی ایران، چاپ دوم، تهران: پیشرو.
۱۲. زرگر، مسعود (۱۳۸۳)، جاودانه‌ها، چاپ دوم، تهران: آتنا.
۱۳. ژوکوفسکی، والننتین (۱۳۸۲)، اشعار عامیانه ایران در عصر قاجار، به کوشش عبدالحسین نوایی، چاپ اول، تهران: اساطیر.

۱۴. ژیلسون، اتین (۱۳۸۶)، درآمدی بر هنرهای زیبا، جستارهایی درباره هنر و فلسفه، برگردان بیتا شمسینی، چاپ اول، تهران: فرهنگستان هنر.
۱۵. شفیع کدکنی، محمدرضا (۱۳۸۸)، موسیقی شعر، چاپ دهم، تهران: آگه.
۱۶. شکور زاده، ابراهیم (۱۳۶۹)، ترانه‌های روستایی خراسان، چاپ اول، تهران: سروش.
۱۷. شمیسا، سیروس (۱۳۶۸)، سیر رباعی در شعر فارسی، چاپ اول، تهران: علم.
۱۸. فاضل، سهراب (۱۳۹۰)، تصنیف و تصنیف‌سرایی در ایران، چاپ اول، تهران: سوره مهر.
۱۹. قهرمان، محمد (۱۳۸۳)، فریادهای تربیتی، چاپ اول، مشهد: ماه جان.
۲۰. کوهی کرمانی (۱۳۴۵)، هفتصد ترانه از ترانه‌های ملی ایران، چاپ اول، تهران: ابن سینا.
۲۱. گلرویی، یغما (۱۳۸۴)، مرا به خانه‌ام ببر (گفتگو، گزینۀ ترانه‌ها، نقد و نظر درباره ایرج جنتی عطایی)، چاپ اول، تهران: دارینوش.
۲۲. نصیری‌فر، حبیب‌الله (۱۳۸۲)، گل‌های جاویدان و گل‌های رنگارنگ، چاپ اول، تهران: نگاه.
۲۳. نیکوکاری، عیسی (۱۳۵۲)، ترانه‌های نیمروز، چاپ اول، تهران: مرکز ملی پژوهش‌های مردم‌شناسی و فرهنگ عامه.
۲۴. مختاری، محمد (۱۳۷۸)، هفتاد سال عاشقانه: تحلیلی از ذهنیت غنایی معاصر و گزینۀ شعر ۲۰۰ شاعر، چاپ اول، تهران: تیراژه.
۲۵. مشکین قلم، سعید (۱۳۷۸)، تصنیف‌ها و ترانه‌ها و سرودهای ایران زمین، چاپ دوم، تهران: خانه سبز.
۲۶. موتمن، زین‌العابدین (۱۳۶۴)، شعر و ادب فارسی، چاپ دوم، تهران: زرین.
۲۷. میر نیا، علی (۱۳۶۹)، پژوهشی در ایل‌ها و طایفه‌های عشایری خراسان، چاپ اول، تهران: نسل دانش.
۲۸. هدایت، صادق (۱۳۱۰)، اوسانه، چاپ اول، تهران: فردوسی.
۲۹. _____ (۱۳۷۹)، نوشته‌های پراکنده، به کوشش حسن قائمیان، چاپ اول، تهران: ثالث.
۳۰. هلم، بنت (۱۳۹۴)، عشق، برگردان ندا مسلمی، چاپ اول، تهران: پژمان.
۳۱. همایونی، صادق (۱۳۴۸)، یک هزار و چهارصد ترانه محلی، چاپ اول، شیراز: کانون تربیت.
۳۲. _____ (۱۳۵۶)، یازده مقاله در زمینه فرهنگ عامه، چاپ اول، فارس: انتشارات اداره کل فارس.
۳۳. وحیدیان کامیار، تقی (۱۳۵۷)، بررسی وزن شعر عامیانه، چاپ اول، تهران: آگه.

ب) مقاله‌ها:

۳۴. پسندیده کیش، اسماعیل (۱۳۸۸)، «پژوهشی در تصاویر و مضامین ترانه و ترانه‌سرایی معاصر فارسی»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه شهید چمران اهواز.
۳۵. جمالیان زاده، برزو؛ محمود رضایی دشت ارژنه (۱۳۹۶)، «بررسی درون‌مایه ترانه‌های برزگری در استان کهگیلویه و بویراحمد»، دو ماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه، دانشگاه تربیت مدرس، شماره ۱۶، صص ۶۵-۸۷.
۳۶. ذوالفقاری، حسن (۱۳۹۴)، «خوانندگان و نوازندگان محلی، حافظان ترانه‌های ملی (شمال و غرب ایران)»، پژوهشنامه ادب غنایی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، شماره ۲۴، صص ۱۳۳-۱۵۰.
۳۷. _____ (۱۳۹۵)، «انواع بومی سرودهای خراسان»، مجله جستارهای نوین ادبی، شماره ۹۴، صص ۱۲۷-۱۵۴.
۳۸. رستمی، راضیه؛ زهرا ریاحی زمین (۱۳۹۸)، «گونه‌شناسی تحلیلی اشعار عامه در بوشهر»، دو ماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه، دانشگاه تربیت مدرس، شماره ۲۷، صص ۱۳۹-۱۶۴.
۳۹. رضایی نورآبادی، علی عباس (۱۳۷۲)، «فرهنگ عامه لک»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات، دانشگاه علامه طباطبایی.
۴۰. شنبه زاده، سعید (۱۳۷۷)، «موسیقی کار دریایی بوشهر»، مجله مقام موسیقی، شماره ۳، صص ۱۱۴-۱۱۷.
۴۱. عبداللهیان، فائقه (۱۳۹۰)، «بررسی سیر تحول ترانه‌سرایی در ایران پس از انقلاب»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات، دانشگاه گیلان.
۴۲. مرتضایی فرد، زینب (۱۳۹۳)، «در جستجوی ورزشکاران، دلاوران، نام‌آوران»، روزنامه جام جم، شماره ۴۰۸۷، ۱۰ مهر، صص ۲۰.
۴۳. مرزی، نگین (۱۳۸۹)، «روند شکل‌گیری و تحول مضامین سیاسی و اجتماعی در ترانه‌های ایرانی از انقلاب مشروطه تا انقلاب»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده هنر، دانشگاه علم و فرهنگ.
۴۴. محمدی، صابر (۱۳۹۹)، «آتش در کاروان»، روزنامه جام جم، شماره ۵۸۲۶، ۲ شهریور، صص ۱۰.
۴۵. منصوری، احمد؛ احمد حسینی کازرونی؛ جعفر حمیدی (۱۳۹۷)، «گونه‌شناسی مرثیه‌های استان بوشهر»، دو ماهنامه فرهنگ و ادبیات عامه، دانشگاه تربیت مدرس، شماره ۲۳، صص ۲۰۱-۲۱۸.

۴۶. میر بلوچ زایی، اسحاق (۱۳۸۲)، فرهنگ عامه مردم سراوان و بلوچستان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، تهران: دانشگاه علامه طباطبایی.

ج) نوار صوتی:

۴۷. افتخاری، علیرضا (خواننده) (۱۳۷۵)، «بهشت یاد»، نیلوفرانه، نوار صوتی، تهران: ماهور.

Examining the types of themes in songs and compositions

Abstract:

The various themes of the song, due to the wide audience, have an undeniable effect on the minds and literary knowledge of the general public, and these themes have found functions such as information, education and propaganda due to their great capacity for designing various themes. This article aims to represent the themes used in the songs and by studying the main sources and analyzing the data and the themes of the song and composition are classified in terms of application and content. Iranian composition and music is one of the most prominent elements shaping contemporary culture. The research findings show that the types of songs are categorized in terms of themes into twelve sections, which include themes of love, happiness, children, mourning, work, mysticism, religion, customs, politics, entertainment, propaganda and sports. Romance themes are the highest paid in songs, and songs with entertainment themes are less common than other themes. In modern contemporary songs, there are new themes of advertising and sports that have not been seen before, and in the same period, due to the industrialization, composing work songs has decreased.

Keywords: song types, classification, Theme, song, ballad